

Lunds Universitet

Statsvetenskapliga institutionen

STVA22

Seminarieledare: Mårten Torson Lindberg

Handledare: Erik Ringmar

Proletären och revolutionen

En begreppshistorisk studie av begreppet revolution i tidningen Proletären

Filip Samuelsson och Karl Månsson

Abstract:

Denna uppsats undersöker hur konceptet revolution som begrepp utvecklades i tidningen Proletären mellan åren 1979 och 1989. Med utgångspunkt i omskrivna händelser utanför Sverige så undersöks både vilken innebörd som placeras i begreppet i dess samtid men också hur innebörden i begreppet förändras i samband med att kommunismen som en världsledande politisk praktik kollapsar i bland annat Sovjetunionen. Uppsatsens teoretiska ansats går hand i hand med den etablerade begreppshistoriska metoden där bland annat Reinhart Koselleck är en väl använd referens. Uppsatsen kommer fram till att begreppet revolution får en mer ideologisk innebörd hos det svenska marxist-leninistiska och revolutionära partiet, vilka publicerar tidningen, i takt med att förtroendet till Sovjetunionen sjunker trots att den kommunistiska ideologin förklaras död av meningsmotståndare.

Nyckelord:

Proletären, KPML(r), Koselleck, begreppshistoria, revolution

Innehållsförteckning:

1. Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställning.....	4
1.2 Forskningsläge	4
1.3 Material.....	6
1.4 Teori och metod.....	7
2. Analys.....	9
2.1 Iran	9
2.3 Central- och Sydamerika.....	15
2.4 Kuba	17
2.5 Afrika	18
2.6 Baltikum	21
2.7 Kina	22
3. Sammanfattande diskussion	24
3.1 En kortfattad summering.....	26
3.2 Vidare forskning.....	27
4. Referenser	27

1. Inledning

Ty revolutionen är den period i samhällets utveckling, då det, bildligt talat, lyfter sig självt i håret; då allt gammalt och multet förgörs i klasskampens vulkankrater och ersätts med något nytt, tidigare okänt och i långa stycken oanat; då den mänskliga tanken når en ny, hisnande dimension (Proletären, nr 28, 13–19 juli 1989. s. 3).

Revolutionen har länge både inspirerat och förfasat människor. Revolutionen har också en plats i språket där det ges ett retoriskt symbolvärde, det är ett politiskt slagord och ett centralt begrepp. Kommunisten vurmar revolutionen.

1989 publicerar tidningen Proletären en artikelserie om den franska revolutionen som ett 200-årsjubileum. Den franska revolutionen beskrivs som en borgerlig revolution men vilken har gett plats åt kapitalismens tidsålder, en tidsålder i vilken den verkliga revolutionen kan ske, en ny tidsålder där den mänskliga tanken kan nå en ny dimension. Retoriken är slående. Den franska revolutionen inleder den kommunistiska kampen. I kommunistens fall står hoppet till revolutionen i proletariats diktatur vilken skall stiga ur det ojämlika ägandet av produktionsmedlen och krossa bojorna på de förslavade arbetarna. Men trots en sovjetisk supermakt kom aldrig den globala revolutionen. Kommunismen misslyckades. Bara några månader efter publikationen av citatet ovan och två sekler efter revolutionen i Frankrike faller Berlinmuren, den revolutionära ideologin kommunism förklaras död av världsledare runt om i världen, Sovjets terror likställs med förintelsen i Tyskland under 1940-talet och medborgare i tidigare kommunistiska stater kräver modernisering. Historien som skrivs om händelserna i Europa under 1989 beskriver ofta dessa som demokratiska revolutioner. Sovjets satellitstater bryter sig loss och folkviljan kräver demokrati.

1900-talets historia är till stor del en historia om revolution. Den ryska revolutionen, den fortsatta industriella revolutionen, den feministiska revolutionen, den digitala revolutionen och så vidare. Hur hamnade vi här, och vad har hänt med kommunistens syn på revolution? Den här studien ämnar följa revolutionsbegreppets utveckling i den svenska marxist-leninistiska och partistyrda tidningen Proletären mellan 1979 och 1989.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med föreliggande uppsats är att undersöka förändringen i innebörd och användning av begreppet revolution i den svenska tidningen Proletären. Den vetenskapliga relevansen är mångsidig. Genom att undersöka ett så centralt begrepp som revolutions utveckling kan även partiets utveckling följas i samma mönster. Föremålet för undersökningen är artiklar i tidningsorganet för Kommunistiska Partiet Marxist-Leninsterna (revolutionärerna) som behandlar revolutionära händelser i Iran, Afghanistan, Central- och Sydamerika, Kuba, Kina, Afrika och Baltikum. Detta parti står utanför riksdagen och är åtminstone i början av den undersökta perioden emot "borgerlig" parlamentarism. Även om partiet idag är marginaliserat finns det andra utomparlamentariska grupper som idag växer, vilket gör en historisk undersökning av ett sådant parti intressant. Hur ett sådant parti förhåller sig både till omvärlden men också till grundläggande koncept inom sin egen ideologi är därför både inom- och utomvetenskapligt relevant. Dessutom är det av stor vikt att studera revolutionärers eget förhållningssätt till begreppet, eftersom man annars lätt kan missförstå bruket av det. Eftersom historiemedvetandet ofta präglas av motsatsförhållanden och binära begrepp (Karlsson 2014, s. 59) så har vi valt att studera revolutionsbegreppets motsatskontrarevolution. Denna studie ämnar ge insikter i hur dylika organisationers idévärld utvecklas över tid. Frågeställningen lyder därför:

- Hur förändras innebörden och användningen av konceptet revolution som begrepp i Proletären mellan 1979 och 1989?

1.2 Forskningsläge

Forskningsläget om revolutionsbegreppet är väletablerat. Både giganter i ämnet begreppshistoria, såsom Reinhart Koselleck, och mindre etablerade namn har forskat i frågan. Att forskningsläget är väletablerat bör betraktas som en tillgång för föreliggande uppsats. Tidigare begreppshistoriska undersökningar om revolutionsbegreppet har som sagt gjorts, men inte på det material och i det syfte att analysera KPML(r):s användning av revolutionsbegreppet som denna uppsats gör.

Vid Södertörns högskola publicerades tidigare under 2017 en avhandling kallad "*Fångad i begreppen?*" av Karin Jonsson vilken undersöker begreppet revolution i svensk socialistisk press mellan 1917 och 1924. Jonsson är huvudsakligen intresserad av hur svensk arbetarklass

förhöll sig till begreppet och använder också Koselleck som teoribas. Jonsson skriver i sitt abstract att "Begreppsbruket karakteriserades såväl av historiens tyngd och äldre tiders revolutionsbegrepp som att vara bundet till samtiden och påverkat av periodens revolutioner, i synnerhet de två ryska revolutionerna 1917"(Jonsson 2017, abstract), något som är av intresse även för denna uppsats. Resultatet av de två ryska revolutionerna skulle få lida mot sitt slut under den undersökta perioden. Jonsson framhåller att de två revolutionerna framställs på olika sätt inom den vänstersocialistiska pressen, alltså tidningar med någorlunda liknande ideologi som de som undersökts i den här uppsatsen. Februarirevolutionen sågs som en borgerlig revolution utförd av vänstern, medan oktoberrevolutionen var en förlängning av denna och även dess räddare. Denna uppfattning som enligt Jonsson uttrycks i vänstersocialistisk press kan sägas följa den linjära materialistiska uppfattningen om att den borgerliga revolutionen måste föregå arbetarnas revolution. Istället menar Jonsson att den linjära historieuppfattningen kombinerades med den cykliska. Därmed kan revolutionerna 1917 användas för att förutspå fler revolutioner längre fram (Jonsson 2017, s. 180). Forskare som använt Kosellecks har också kommit med viktiga insikter. Kerstin Jacobsson skriver i *Så gott som demokrati* att "Förmågan att sjösätta nya begrepp på ett övertygande sätt eller att erövra nyckelbegrepp och centrala tolkningspositioner är en viktig aspekt av den politiska kampen" (Jacobsson 1997, s. 29)

James Farr har i en artikel diskuterat begreppet revolution ur en koncepthistorisk vinkel. I stort är artikeln polemisk riktad mot statsvetare som Farr menar är för inlåsta i naturvetenskapliga förhållningssätt till vetenskapen. Farris position vad gäller konceptet revolution är att det är lika mycket aktörens som teoretikerns. Varför det är viktigt att studera revolutionsbegreppet ur revolutionärernas egna ögon förklarar han:

Our very identification of revolution hangs initially and in large measure on the revolutionaries' own concepts and self-identifications. Without them we stand in considerable peril of misidentifying what it is that the theorist of revolution is to theorize about (Farr 1982, s. 699)

Farr är inte ute efter att fastställa någon definition på revolutionsbegreppet utan visar hur begreppshistoria kan användas på exempelvis begreppet revolution. Men eftersom begreppet är tänjbart är det värdefullt att studera vilka uttryck det tar sig. Om revolutionsbegreppet

säger han därför “Thus we can speak of a tradition or, better perhaps, of several traditions of revolution. But later revolutionaries also refashion their strategies, their organization, and their ideas about revolution in light of past revolutions”. (Farr 1982, s. 700). Därför blir begreppet ett tämligen komplext studieföremål vars inneboende betydelse utvecklas och förändras över tid. (Farr 1982, s. 701).

1.3 Material

Det undersökta materialet består av veckotidningen Proletären. Tidningen är mikrofilmad och återfinns i Lunds Universitetsbiblioteks mikrofilmsarkiv. Proletären är och var KPML(r):s egen veckotidning och agerar som sådan språkrör och organ för partiet. Tidningen finns än idag även om partiet numera heter Kommunistiska Partiet. Partiet bröt sig loss från Vänsterpartiet Kommunisterna 1967 och anger sin ideologiska hemvist till marxism-leninismen. Detta gör att materialet givetvis är tendentiöst men det är inte ett problem eftersom uppsatsens syfte är att undersöka just dessa subjektiva åsikter om revolutionen. Omfånget för det valda materialet är åren 1979-1989. Den valda tidsperioden motiveras av både praktiska omständigheter och akademiska överväganden. Startåret tillhör den praktiska sidan och valet baseras då på att det är det tidigaste tillgängliga materialet från tidningen i fråga. Själva omfånget bestämdes till tio år eftersom detta tidsspänn är en omvälvande tid för partiet i Sverige och andra kommunistiska partier i omvärlden. Den kommunistiska ideologin gick från att ses som en stark och drivande kraft till en förlegad, icke fungerande och stelbent tankestruktur hemmahörande i de tidigare decennierna.

Om ovan främst redogör för en vald periodisering kan följande ses som en redogörelse för en vidare avgränsning i vilket material uppsatsen grundas på. I det valda materialet är en avgränsning gjord där framförallt texter skrivna om händelser och nyheter utanför Sverige är hämtade ur Proletären. Först och främst av praktiska skäl men också då det utrikes går att skönja faktiska processer vilka beskrivs som revolutionära under perioden 1979 till 1989. Sverige som fokuspunkt har valts bort därför att stora mängder text hade försvårat arbetsprocessen och lett till en arbetsbörda motsvarande C-nivå eller högre. I materialet som studien görs på går att finna texter där revolution nämns (och dess närbesläktade begrepp) i Iran, Afghanistan, Central- och Sydamerika, Kuba, Afrika, Baltikum och Kina.

1.4 Teori och metod

Teorin för denna uppsats vilar på Reinhart Kosellecks teorier kring begrepp, erfarenheter och förväntningar. Uppsatsen hamnar inom den begreppshistoriska frågan, men lika viktigt är vad vi lägger i denna begreppshistoria.

Koselleck har, lämpligt nog, också studerat begreppet revolution och kommer med en insiktsfull slutsats som används som utgångspunkt i denna uppsats när han på tal om begreppets tvetydiga betydelse: "Vårt revolutionsbegrepp kan i enlighet med detta definieras som ett elastiskt allmänbegrepp" (Koselleck 2004, s. 89). Detta betyder att vi utgår från att begreppet revolution kommer att förändras under undersökningens gång.

I denna begreppshistoriska uppsats kommer två viktiga begrepp användas för att operationalisera teorin: erfarenhetsrum och förväntningshorisont. Koselleck definierar erfarenhet så här: "Erfarenhet är närvarande förflutet, vars händelser har införlivats och kan hämtas fram ur minnet" (Koselleck 2004, s. 89). Kosellecks definition av förväntan är mer abstrakt, men kan sammanfattas på ungefär samma sätt som erfarenhetsdefinitionen. Precis som erfarenhet uppstår förväntan i nuet men är till skillnad från erfarenhet framåtblickande istället för tillbakablickande. Till detta ingår en mängd känslor och förnimmelser, "Hopp och fruktan, önskan och vilja, oro, men också rationell analys, mottaglighet eller nyfikenhet ingår i och konstituerar förväntan" (Koselleck 2004, s. 171–172). Konkret för denna uppsats innebär detta att revolution både har ett erfarenhetsmässigt och förväntansmässigt innehåll. Revolution som en historisk erfarenhet gestaltas av framförallt ryska revolutionen 1917 men också av Castros övertagande på Kuba under 50-talet. För KPML(r) är revolutionen i allra högsta grad levande. Förväntningshorisonten är därmed starkt kopplad till den revolutionära erfarenheten eftersom revolutionen i KPML(r):s ögon är ett faktum som kommer inträffa, vilket förstärks av de gamla revolutionernas erfarenheter.

Ett begrepp har alltid ett visst innehåll men existerar heller inte i ett vakuum utan ett antal begrepp är semantiskt besläktade med begreppet i fråga. Koselleck tar upp begreppspar som arbete och fritid, krig och fred för att illustrera detta (Koselleck 2004, s. 168). Detta gäller även begreppet revolution. Revolution finns i samma kommunistiska vokabulär som kontrarevolution och kamp. De är inte synonyma, men relaterar till varandra, varför vi valt att undersöka även dessa begrepp. Konkret för Proletärens skribenter så avhåller man sig från att

benämna vissa händelser för revolution eller liknande på grund av deras antikommunistiska prägel. Vi har därför valt att inte bara titta på fall där begreppet revolution uttrycks, utan på händelser som betraktats som revolutionära av även andra. Begreppshistoria i denna kontext innefattar alltså även koncept. Detta förhållningssätt berikar den teoretiska ansatsen och ger en möjlighet till djupare analys och förståelse.

Särskilt en del av förväntningshorisontens inneboende kraft är värd att lyftas upp i detta sammanhang. Horisonten flyttar sig längre fram ju närmare vi kommer den, men den finns alltid där. KPML(r) i egenskap av en utopiskt sinnad organisation var i behov av att omdefiniera sitt revolutionsbegrepp. Koselleck diskuterar kyrkliga proklamationer om världens undergång och hur denna undergång måste ändras i takt med att förväntningen inte slår in. När profetian inte inslår så flyttas horisonten framåt, snarare än att förväntningen förstörs helt. Detta sammanfattar Koselleck när han säger att "En icke uppfylld profetia kunde alltid reproduceras", och det är precis det som är relevant för KPML(r):s revolutionsbegrepp. (Koselleck 2004, s. 179)

Den valda metoden är en kvalitativ inläsning inspirerad av Kosellecks begreppshistoriska metod. Metoden är inspirerad på det sätt att vi genom att undersöka begreppet revolutions användning också kan studera dess innebörd. Genom att studera hur marxist-leninisterna i KPML(r) och Proletären använder begreppet utgår vi ifrån att det också säger en del om hur de tolkar sin samtid. Begreppshistoria är en metod för att historisera politiska och samhällsvetenskapliga idéer (Bergström & Boréus 2012, s. 215).

För att studera begreppets innebörd behövs i den här typen av uppsats det centrala begreppet revolution positioneras mot andra begrepp vilka kan betraktas som närbesläktade samt som motbegrepp. Detta görs som en del i både en diakron och en synkron analys. Den diakrona analysen går ut på att studera begreppet mellan olika tidpunkter medan den synkrona sätter begreppet i ett retoriskt sammanhang (Bergström & Boréus 2012, s. 215).

2. Analys

2.1 Iran

Iran nämns ofta i Proletären och utvecklingen där är mycket intressant att följa eftersom de revolutionära grupperna var många och vitt spridda ideologiskt. Långt ifrån alla grupper får någon sympati från Proletären, och ju längre utvecklingen går desto mer nedlåtande blir man mot Iran. De diskussioner vi valt att göra nedslag i är i 1979 och 1987, eftersom Iran diskuteras som mest i perioder under dessa två år.

Första fallet är de första dagarna i januari 1979 när revolutionen är inne i en formativ fas, då Shahan snart var på väg bort från landet och Ayatollah Khomeini var på väg till Iran. Det framstår som mycket osäkert var revolutionen kommer landa, men Proletären erbjuder här framställning av hur revolutionen gick till under rubriken "Iran: tiden är mogen för revolution". Det förklaras att Shahan nu utsätter sin egen befolkning för terror, vilket bara innebär att hans möjligheter att styra landet är kraftigt förminskade. Intressant här är orsaksförklaringen till själva revolutionen eftersom den väldigt starkt tyder på hur elastiskt begreppet verkligen är. För i framställningen av den iranska revolutionen så är det inte arbetarna som sätter igång den utan teologistudenter. Arbetare var alltså inte en del av revolutionens första fas. Det är huvudsakligen olika skikt i medelklassen som protesterade. Förutom specifikt teologie studerande så består denna fas av "studenter, lärare, akademiker[sic!] präster, basarnas köpmän och hantverkare - vilka alla var hårt drabbade av regimens ekonomiska politik.". (Proletären, nr 1, 5–9 januari 1979, s. 6) Vad som här läggs i Proletären, och därmed KPML(r):s erfarenhetsrum är att arbetare förvisso är viktiga, men att revolutionen lika gärna kan starta inom vad de vanligen kallar för borgarklassen. Detta är inte nödvändigtvis en ny erfarenhet, utan kan lika gärna förstärka och bekräfta en redan existerande erfarenhet. Det kan vara en ideologisk erfarenhet som baserar sig på Lenins tes om att man i stort sett kan hoppa över den kapitalistiska fasen och med hjälp av ett arbetarnas avant-garde, det vill säga partiet, nå proletariats diktatur. Stora delar av det avant-gardet kom just från medelklassen. Men samma sak gäller också erfarenheterna från 68-rörelsen där företrädesvis studenter var de som ledde kampen. Arbetarna kommer först senare, och det är i nästa fas. Intressant nog är det också en specifik del av proletariatet som gör revolution, och inte hela klassen som sådan: "*Arbetarna gav inte bara rörelsen organisation och massa, de gav den makt att strypa regimens blod och puls – oljeproduktionen*" (Proletären, nr 1, 5–9 januari 1979, s. 6). Bara oljearbetarna omnämns, och

det är de som ger revolutionen en verklig själ. Arbetarnas viktigaste roll i denna rörelse är, så långt, att utdela det slag som tar kål på den gamla regimen och inte att besätta de viktiga delarna i den nya staten.

I månadsskiftet januari-februari 1979 börjar en annan bild visas upp i Proletären. Ayatollah Khomeini har nu tagit över som revolutionens ansikte utåt vilket förändrar bilden av revolutionen. Mest tydligt framkommer detta i en artikel med rubriken "Iran idag: Ayatollah Khomeini - och sedan?". Redan en månad senare har revolutionsbegreppet ändrats något. Själva ursprunget till rörelsen är inte längre teologistudenter, utan prästerskapet. Det betyder enligt Proletären att det på sätt och vis är en religiös revolution, men religionen är snarare ett påklistrat lager som följer utvecklingen utan att själv vara en livskraftig och självständig entitet. Strukturen i revolutionen, så som den framställs här, är inte den traditionella ekonomiska ojämlikheten. Istället förklaras det finnas en kulturell klyfta inom befolkningen mellan fattiga och rika:

mellan folkets fattiga flertal och den nyrika överklassens utmanande, västerländskt inspirerade levnadssätt. Nattklubbarna, spelhallarna, lyxbilarna, de pornografiska filmerna, allt det som symboliserade överklassens luxuösa överflöd och bundenhet till imperialismens ideal, stod i den mest skärande kontrast till den traditionella, mera asketiska moraluppfattningen, som hämtats just från islam. (Proletären, nr 7, 31–2 januari. 1979, s. 6)

Det talas alltså om en revolution sprungen ur kulturen och inte huvudsakligen ekonomin, där den traditionella islamska kulturen skulle vara en typ av motsvarighet till den förtrycka arbetarklassen. Den vanliga förklaringsmodellen där ett borgerskap förtrycker arbetarklassen har här omvandlats till en västerländskt sinnad överklass förtrycker en underklass som fortfarande lever under religionens påverkan. Artikeln fortsätter att förklara att en mängd olika klasser går samman i rörelsen mot överklassen, och det sammanbindande kittet är religionen. Klassintressena så långt är alltså desamma, så länge det rör sig om de traditionella och islamska klasserna. Intressant nog påpekas det ganska kraftigt att det rör sig om borgerlig rörelse:

"Det mesta tyder på att de uttrycker intressena hos de breda småborgerliga och nationellt borgerliga skikten med rötter i de traditionella iranska näringarna: mindre

företagare, hantverkare, affärsmän, butiksägare, bönder och längre tjänstemannaskikt med liknande inställning. Det har talats om en basarnas revolution, och även om detta talesätt bortser från helheten i den iranska uppgörelsen, säger det nog en del om dess bäst organiserade krafter, de som står närmast i förbindelse med de religiösa ledarna” (Proletären, nr 7, 31–2 januari. 1979, s. 6)

Det som uttrycks här är alltså att det framförallt är en borgerlig och islamskt sinnad revolution. Men att den blivit borgerlig handlar mer om denna klass möjlighet att organisera sig. Detta spelar in på borgerlighetens förhållande till revolutionen, eftersom tycks i Proletärens ögon vara avhängig de som startat och dominerat revolutionen: prästerskapet. Ändock spelar arbetarklassen en viktig roll, och det handlar om dess koppling till produktionskrafterna. Proletären berättar att trots den iranska arbetarklassens ringa storlek och troligen låga medvetenhetsnivå så har de spelat en viktig roll eftersom de har den slagkraftiga förmågan att helt stoppa utvinningen av oljan. Exakt hur aktiv arbetarklassen är och vilken roll de i praktiken spelat i revolutionen är svårt att uttolka ur Proletären, utöver att de varit mycket viktiga. Vad som dock särskiljer dem är att de tydligen inte är kopplade till de religiösa ledarna. Det tycks som att arbetarklassen agerar på egen hand i revolution, och inte samarbetar i någon större mån med de som porträtteras som de stora aktörerna. Artikeln avslutas med ett för Proletärens läsare i detta skede av revolutionen (när det verkar som Khomeini tar över) säkerligen upplyftande avslutande ord om dessa händelser. Även om Khomeini tar över så innebär det att imperialismen har tagit ett steg tillbaka.

Nästa gång Iran omtalas i revolutionära termer är först åtta år senare. Under denna period har KPML(r):s situation i Sverige försvagats i takt med att förtroendet till Sovjetunionen sjunkit till följd av Gorbatsjovs reformer. I oktober 1987 publiceras en artikel om Iran-Irak-kriget. Artikeln är i stort sett en redogörelse för konflikten likt en man skulle hitta i vilken tidning som helst. I slutet kommer dock den ideologiska sidan fram. I slutet av artikeln har man sprängt in en revolutionär uppmaning, till synes utan någon egentlig koppling till artikeln i övrigt:

“Den revolutionära lösningen kan endast ställas så, att massorna i respektive land vänder sina vapen mot de egna, inhemska förtryckarna. En sådan revolutionär utveckling av kriget skulle kunna leda till att såväl det iranska som det irakiska folket vinner verklig frihet och oberoende och att deras länder kan utvecklas så att det gagnar de arbetande massornas sak.” (Proletären, nr 40, 1–7 oktober 1987, sida 2)

Jämför vi detta citat med de mer omfattande analyserna från 1979 så är detta oerhört ideologiskt laddat men också ryckt ur sin kontext. Värt att lyfta fram i den här artikeln är att det är en allmän uppmaning till proletariatet, utan att de skrivit något om att proletariatet i dessa länderna visat att de är på väg åt detta håll.

Förändringen av begreppet och konceptet revolution i den iranska tappningen är alltså märkbar. Precis som i de andra undersökta konflikterna är det viktigt att vara medveten om att det är två processer som pågår samtidigt: KPML(r):s egna utveckling, starkt kopplad till den svenska situationen samt relationen och utvecklingen i Sovjetunionen, samt utvecklingen i Iran.

1979 har KPML(r) fortfarande ett starkt förhållande till och stor tilltro till Sovjetunionen. När man tidigt under året beskriver och analyserar situationen i Iran så är det en någorlunda, med utomstående ögon sett, nykter analys där ett stort antal grupper är verksamma i revolutionen mot shahen. Religiösa och borgerliga krafter är initiativtagare till revolutionen och utgör huvuddelen av den. Arbetarna är dock viktiga främst för sin koppling till oljeproduktionen, och sägs ge organisation och massa till revolutionen. Men de kommer i andra hand egentligen eftersom det framförallt borgerskapet som tar skada av shahregimen. Det är inte en särskilt ideologisk framställning där situationen anpassas efter ideologin. Revolutionen passas istället in efter händelserna i Iran. Erfarenhetsrummet ter sig vara mycket flexibelt och förväntningshorisonten likaså.

Nästan en månad senare har de politiska förutsättningarna i Iran förändrats och här visas hur flexibelt konceptet revolution är. Vikten läggs vid kulturella skillnader inom det iranska samhället, snarare än ekonomiska skillnader och ojämlikheter. I den mån ekonomiskt förtryck omnämns så är det borgerskapet som förtrycks. I den iranska kontexten läggs nu ytterligare en dimension till i revolutionsbegreppet: organisation. Antal, motivation, nivå av förtryck får här inte samma betydelse som graden av organisation. Förhållande till den aktiva gruppen prästerskapet omnämns också som viktig, något som borgarna har men inte arbetarna.

Nyckelord för revolution i det iranska fallet verkar vara kultur och organisation.

Väl vid 1987 har situationen i Iran stabiliserat sig och Khomeini har etablerat en diktatur som Proletärens skribenter ogillar. Men för KPML(r) har situationen blivit värre på hemmaplan eftersom förtroendet till Sovjetunionen sjunkit något enormt. Istället uppvisas en mer

ideologisk framtung redogörelse. Den tidigare flexibiliteten som uppvisades inom revolutionsbegreppet tycks ha försvunnit sedan 1979.

2.2 Afghanistan

En kort inledning till följande del av analysen kan med fördel ske genom en kontextualisering kring det politiska och sociala läget i Afghanistan för tiden. 1973 avsätts den afghanska kungafamiljen av Prins Daoud, vilken utropade republiken Afghanistan och lovade reformer i ett land präglat av en agrar arbetskraft och utbredd analfabetism. 1978 störtas senare Prins Daoud i en kupp ledd av Mohammed Taraki vilken var ledare för det vänsterorienterade "Afghanska folkets demokratiska parti". Det hela utlöser en långdragen konflikt med gerillaliknande inslag från miliser på landsbygden vilka stred framförallt mot det politiska styret i städerna. 1979 invaderade Sovjet Afghanistan vilket föranledde också en militär insats från USA i Afghanistan. (McKay 1992, s. 1203)

Mellan den 9:e och den 11:e januari 1980 ges den första artikeln ut om händelserna i Afghanistan. Artikeln är en redogörelse för den tid som har gått sedan kuppen 1978 och den beskrivs då som en "*politisk omvälvning*". Gerillan på landsbygden förklaras vara påtvingad av de lokala ledarna och fastän det uttrycks att det existerar ett folkligt stöd för gerillans strider mot regeringen talas det om en "*revolt med reaktionära förtecken, klassmässigt, politiskt, ekonomiskt*" (Proletären, nr 2, 9–11 januari 1980, s. 3). Det talas ännu inte om revolution, men den politiska omvälvningen och den reaktionära revolten positioneras som motbegrepp gentemot varandra. Tre år senare kommer dock den politiska omvälvningen 1978 att beskrivas som en revolution i Proletären:

“Ja, de var verkligen revolutionärer, så tillvida att de framlade ett program, som tog sikte på att i grunden omvandla det afghanska samhället och införa moderna, progressiva sociala och politiska förhållanden. Kärnan i den nya regimens program var en omfattande jordreform, som skulle bryta den feodala överklassens makt och ge de egendomslösa bönderna jord.” (Proletären, nr 25, 8–12 april 1983, s 10)

De verkliga revolutionärerna som ovan citat beskriver är ledningen i det afghanska folkets demokratiska parti. I artikeln förklaras att de är revolutionärer därför att de driver ett politiskt program som ämnar lyfta Afghanistan ur det feodala jordbrukssamhället och omvandla det afghanska samhället i grunden. Att vara verkligt revolutionär inbegriper här *moderna* och

progressiva egenskaper vilka placeras i motsats till den feodala överklassen vilken tidigare har beskrivits i artiklarna som reaktionär. Här har också tre år flutit sedan den första artikeln om händelserna i Afghanistan och en viss förändring kan också ses i språkbruket. Tidigare beskrevs inte Mohammed Taraki och de andra aktiva personerna i Afghanska folkets demokratiska parti som revolutionärer utan endast som aktörer i en rörelse vilken utlöste en politisk omvälvning (Proletären, nr 2, 9–11 januari 1980, sida 3). Detta hade antagligen att göra med den bakgrund dessa viktiga personligheter hade, Proletären redogör för dessa i en artikel vilken citeras nedan och ingen hade en typisk arbetarbakgrund samt att stora delar av den afghanska militären var tränad i Sovjet. Mohammed Taraki var son till en fattigbonde, alltså en agrar bakgrund medan övriga beskrivs på följande sätt:

Merparten av de ledande krafterna hörde hemma inom det smala, stadsbaserade skiktet av administratörer och militärer. Babrak Karmal, var son till en generalmajor och guvernör, en typisk bakgrund för dessa revolutionärer (Proletären, nr 25, 8–12 april 1983, s. 10).

Det politiska programmet är alltså minst lika viktigt för att bli benämnd som revolutionär som ens klassbakgrund. Möjligen har förändringen till detta mer direkta språkbruk också att göra med en samtida förändring i det världspolitiska läget då även Proletären 1983 började förespråka att Sovjet skulle dra tillbaka trupperna ur Afghanistan, eftersom de ansåg att den sovjetiska närvaron blev en belastning för revolutionen, vilket de skriver om i en artikel med titeln "Sovjet bör dra tillbaka trupperna":

Men de sovjetiska trupperna kan inte rädda revolutionen. Tvärtom blir de - i Afghanistan - en belastning, som för lång tid framåt löper risk att stämpla de progressiva krafterna som verktyg för främmande makter. (Proletären nr 25. 8–12 april 1983, s. 11)

Rädslan att revolutionen tar skada av Sovjets närvaro påverkar förväntningarna som Proletären och KPML:r har på revolutionen i Afghanistan. Att Sovjet bör dra sig ur Afghanistan innebär att tilltron på den revolutionära kampen bör åläggas det politiska styret i Afghanistan och inte på Sovjet. Förtroendet för Sovjet tycks ha minskat, vilket också påverkar KPML:r som organisation. Likt fallet i Iran tycks här menas att revolutionen kan ske utan att den kapitalistiska fasen ens inleds, vilket den skulle ha gjort ifall det handlade om en borgerlig revolution där kapitalet ersätter aristokratin genom en revolution likt den

franska. Lenins tes om att man med hjälp av partiet kan etablera proletarietets diktatur är aktuell även i detta fall med tanke på hur villkoren i Afghanistan var innan revolutionen. KPML(r) ger uttryck genom Proletären för ett behov av revolution i Afghanistan.

Revolutionsbegreppet i Proletärens skildring av händelserna i Afghanistan kännetecknas av ett erfarenhetsrum i vilket den ryska revolutionen är närvarande. Egenskaper som modernitet och progressivitet är inslag som lyfts fram som viktiga i revolutionsbegreppet. När den reaktionära revolten vilken är kontrarevolutionär beskrivs så förklaras den som sprungen ur ett feodalt jordägarsystem med egendomslösa bönder på landsbygden. Den politiska kampen i Afghanistan står alltså inte mellan kapitalism och revolution utan mellan feodalism och revolution. Begreppets utveckling går från en mild omskrivning av revolution som en politisk omvälvning till att tre år senare faktiskt betecknas som en revolution. Revolutionens aktörer är inte personer med en bakgrund som arbetare utan urbana tjänstemän eller militärer, ledaren för revolutionen är dock son till en fattigbonde. Förväntningarna på revolutionen är till en början fyllda av hopp om ett politiskt program som ska rycka de egendomslösa bönderna ur analfabetism och förbättra de sociala villkoren i landet till att senare, 1983, utvecklas till rädsla att den sovjetiska närvaron hotar revolutionen. KPML(r):s besvikelse på Sovjet grundar sig i att deras förväntan på revolutionen har härletts direkt från totaliteten av deras erfarenhet. De tar miste, eftersom i historien händer alltid mer eller mindre än vad som ligger i förväntningarna, en revolution i Afghanistan 1978 kan inte ske exakt som en revolution i Ryssland 1917 (Koselleck, 2004, s. 175).

2.3 Central- och Sydamerika

I en artikel från 1983 om Nicaragua redogörs för att revolutionen inte har levt upp till förväntningarna hos folket (Proletären, nr 30, 27–28 april 1983, s. 10). Förväntningarna hos KPML(r) lever dock vidare. De skriver att den ekonomiska situationen är kritisk sedan revolutionsvägen ett par år tidigare men att orsaksförklaringarna bakom denna svåra ekonomiska situation beror på “USA-imperialisternas” blockader och indragna biståndspengar. Missnöjet bland folket och de långa köerna för de vanligaste livsmedlen är en felaktig bild, är vad som skrivs i Proletären. Istället menar de att folket i “det revolutionära Nicaragua” är beväpnade och redo att försvara revolutionens landvinningar till varje pris. (Proletären, nr 30, 27–28 april 1983, s. 10).

Erfarenhetsrum och förväntningshorisont är två teoretiska begrepp som kan knytas till en analys av artikeln om Nicaragua. Erfarenheten av revolutionen i Nicaragua är viktigt för KPML(r). Det var den första revolutionen i Centralamerika och utgör därför ett viktigt symbolvärde för revolutionens sak. De skriver att Nicaragua är ett föredöme och en inspirationskälla för hela den anti-imperialistiska kampen i Centralamerika, detta trots det tidigare påpekade missnöjet. (Proletären, nr 30, 27–28 april 1983, s. 10). Förväntningarna på revolutionen är samtidigt höga eftersom Nicaragua efter revolutionen beskrivs som ett land där arbetslösheten har minskat och de sociala villkoren har ökat, som ett resultat av revolutionen. Dock finns det begränsningar i KPML(r):s syn på revolutionen. Den sker i kraftig motvind och får betraktas ur detta vilket också påverkar förväntningshorisonten, känslor som knyts till förväntningarna på revolutionen är viljan hos den beväpnade befolkningen men under ytan finns en fruktan för imperialismens försök att krossa revolutionen.

När Proletären skriver om Chile i en artikel om våldsamma protester mot militärdiktaturen har det gått tio år sedan Pinochets militärkupp mot Salvador Allendes regering. KPML(r) har förhoppningar om att det i och med protesterna kan tänkas ske större förändringar i landets politiska styrning och de ställer sig frågan om vilken framtid som är möjlig; handlar det om en *“återgång till någon form av borgerlig demokrati eller en revolutionär omvandling, som för arbetarklassen och folket till ledningen i samhället”* (Proletären, nr 35, 18–19 maj 1983, s. 8). I det, för Proletären, ödesdigra fallet Chile så uppstår här en ny förväntningshorisont bortom vilket ett nytt erfarenhetsrum vilket ännu inte går att överblicka öppnar sig (Koselleck, 2004, s. 173). Frågan de ställer sig kan lika gärna handla om vad detta erfarenhetsrum kommer innehålla i framtiden ju närmare horisonten historien befinner sig. Erfarenheter av våldsamma protester vilka lett till borgerlig demokrati och revolutionära omvandlingar finns bägge i erfarenhetsrummet sedan tidigare.

Några år senare, 1988, har förväntningshorisonten rört sig närmare den historiska erfarenheten av revolution även i andra delar av Latinamerika. I artikeln *“Revolutionär formering i Dominikanska Republiken”* går att läsa:

“Det politiska läget har de senaste åren förändrats i Dominikanska Republiken och ett politiskt medvetande har börjat växa fram bland de fattiga på ett sätt som saknat motsvarighet från tidigare perioder.” (Proletären, nr 45, 17–23 november 1988, s. 20).

Revolutionen är vid tidpunkten nära och blickarna från KPML:r fästs på Dominikanska Republiken. När kommunismen och revolutionen hotas i andra delar av världen, i Sovjet, DDR, Kina och Östeuropa så förflyttas revolutionsbegreppets förväntningshorisont till Latinamerika, det är ett mönster som blir allt mer tydligt ju längre in på 1980-talet inläsningen av materialet kommer. Erfarenhetsrummet fylls allt mer av historien av revolutionerna i denna del av världen, medan erfarenheterna av revolutioner vilka har lett till kommunistiska misslyckanden i andra delar av världen får mindre betydelse.

2.4 Kuba

Det skrivs förhållandevis ofta och mycket om Kuba i Proletären, men sällan skrivs det om själva revolutionen. Eftersom den kubanska revolutionen avslutades 20 år innan upptagningsområdet av material för föreliggande uppsats beskrivs oftast mer hur livet på Kuba i samtid till publikationerna var, vilket i princip alltid görs i positiv bemärkelse. Vad som dock går att utläsa tydligt är att revolutionen på Kuba ständigt lever vidare. Revolutionen på Kuba är för KPML(r) och Proletären en statsbärande process. Det klargörs i en ideologiskt laddad artikel som pryder löpsedeln på Proletären 1989. Först citeras ett tal som Fidel Castro höll under 30-årsfirandet för den kubanska revolutionen: *Den här revolutionen kommer fylla både 40, 50, 60 och 100 år!*”. Det är inte Proletärens egna ord men de förklarar senare sin syn på talet: *“Och det är inga överord av Castro. 30 år av revolution har fört upp Kuba från ett av världens fattigaste, till det i särklass väst[sic!] välmående länderna i Latinamerika”* skriver de (Proletären, nr 1, 5–11 januari 1989, löpsedel). Om Kubas påstådda välmående under slutet av 1980-talet kan en flitig diskussion föras men den diskussionen hör inte hemma i denna analys. Vad som dock är intressant är att det visar på revolutionsbegreppets mångsidighet i frågan av tid då revolutionen inbegrips med de temporala nivåerna; förflutenhet, nutid och framtid då revolutionen på Kuba tolkas som ständigt levande. Revolutionsbegreppet tolkas därför som en knutpunkt både i historien såsom i samtiden (Bergström & Boréus 2012, s. 181).

I en artikel om Kubas militära stöd till Angola så lyfts Kubas självständighet från både imperialistiska makter och Sovjet upp som en viktig egenskap för revolutionen, tillsammans med internationalismen vilken är en annan karaktäristisk egenskap. (Proletären, nr 1, 5–11 januari 1989, s. 22). Ideologiskt är det som om Fidel Castro och KPML(r) går hand i hand

vilket minskar motsättningarna inom användningen av revolutionsbegreppet. De hänvisar till Castros tal:

“I sitt tal underströk Fidel Castro att orsaken till att den kubanska revolutionen kunnat överleva så länge och leva sig så stark, trots att den utsatts för ett exceptionellt tryck från imperialismens sida, är att den vägleds av marxismen-leninismen” (Proletären nr 1. 5–11 januari 1989, löpsedel).

Eftersom revolutionen på Kuba genomfördes i socialistisk ordning påverkar detta hur revolutionsbegreppet används, det skapas inga motsättningar av religion, kultur eller klass, liksom fallen i Iran eller Afghanistan, utan revolutionen på Kuba är för KPML(r) ett praktexempel på hur revolutionen bör genomföras eftersom de har starka ideologiska beröringspunkter. Karin Jonsson sammanfattar det hela väl när hon förklarar att begreppet revolution intar en särskilt privilegierad plats i socialistiska sammanhang då det är förbundet med både politisk taktik, mål, drömmar och en analys av samtidens förhållande till sin historia och samtid (Jonsson 2017, s. 307). Hela spektrumet av det revolutionära erfarenhetsrummet finns på Kuba och eftersom revolutionen lever vidare 30 år senare har förväntningarna på revolutionen fram till 1989 till stor del infriats. De nya förväntningarna placeras utanför Kuba, varför *internationalismen* lyfts fram som en viktig egenskap i revolutionen, men erfarenhetsrummet av revolutionsbegreppet fylls av erfarenheten av den kubanska revolutionen. Kuba blir en ny utgångspunkt för revolutionen i vidare bemärkelse och på Kuba lever hoppet om revolutionen vidare när förväntningarna på Sovjet grusas i takt med Gorbatsjovs perestrojka och andra reformer. Motbegrepp i fallet om den kubanska revolutionen är imperialism, det är imperialismen som hotar revolutionen, inte feodalism eller uttryckligen borgerskapet. Däremot menar vissa, Lenin var kanske den första, att imperialism är kapitalismens sista stadie så därför positioneras både imperialism och kapitalism som motbegrepp (Lenin, 1969, sida 121).

2.5 Afrika

Begreppet revolution nämns endast ett fåtal gånger när Proletären skriver om händelseutvecklingen i Afrika mellan 1979 och 1989. I en artikel om Zimbabwe 1979 redogörs för problemen vid regimens försök att genomföra allmänna val året tidigare. I artikeln läggs vikt vid hudfärg, som om den vore en ersättning för arbetarbegreppet i en

afrikansk kontext. Svarta afrikaner gör organiserat motstånd mot den vita hegemonin. Ur kommunistiskt perspektiv finns liknelsen här med arbetarna i industrialiserade länder vilka bör göra organiserat motstånd mot den produktionsägande klassen, dock läggs även vikt vid hudfärg även när det handlar om personer lojala till regimen varför vidare analys får betraktas som överflödig. Revolutionen nämns kortfattat i artikeln, det skrivs att den började i städerna men senare tog sig in i städerna, dock förklaras inte dess motiv utan kan snarast betraktas som mer av en väpnad konflikt. (Proletären, nr 1, 5–9 januari 1979, s. 6).

Två år senare, i en artikel om Angola, ställs den kontrarevolutionära mobiliseringen vilken sägs vara organiserad av USA och Portugal emot den socialistiskt inriktade regimen i en kamp om landets oljetillgångar. Revolutionsbegreppet nämns inte men det kontrarevolutionära positioneras och definieras som en utomstående kraft vilken bara är ute efter naturresurserna i landet. Revolutionen bör, logiskt sett, då vara den kraft som vill nationalisera oljetillgångarna. Oljan sägs vara viktig för regimens överlevnad. Enligt Proletären är det bara en tidsfråga innan oljebolaget inser att, med tanke på regimens socialistiska inriktning, det är dags att lämna Angola. (Proletären, nr 73, 1981 21–23 oktober, s. 8).

1987 har befrielsekampen i Sydafrika, i Proletären, utvecklats till en revolutionär kamp. En gruvstrejk mobiliseras i landet och konflikten har tagit sig allt mer en *“karaktär av direkt klasskamp*. (Proletären, nr 43, 22–28 oktober 1987, s. 14). Det skrivs att den fackliga organiseringen är en betydelsefull kraft i befrielsekampen och att den svarta sydafrikanska arbetarklassen är på väg att inta sin ledande roll i den revolutionära kampen. Gruvstrejken betraktas som en generalrepetition av kommande klasstrider och kampen blir revolutionär därför att den är fackligt organiserad. Detta är ett viktigt inslag i hur man kan analysera innebörden i revolutionsbegreppet när Proletären skriver om Afrika. När händelserna i Afrika tidigare har beskrivits så har den inte varit revolutionär därför att människorna vilka bedriver kampen inte har varit knutna till facket. Men nu tolkar Proletären det som att en klassmedvetenhet växer bland medborgarna i Sydafrika och revolutionsbegreppet har i den Afrikanska kontexten utvecklats från en befrielsekamp till en revolution med klassmässig inriktning. Det läggs inte längre en lika stor vikt vid hudfärg, därför behovet att förklara det organiserade motståndet utifrån termer och begrepp som rasism inte längre finns i lika stor omfattning när klasskampen intensifieras, Proletären skriver: *“Det finns idag en helt ny och omfattande politisk medvetenhet hos de unga arbetarna i Sydafrika, som reser frågor om*

revolutionen i Sydafrika också ur ett socialistisk perspektiv” (Proletären, nr 43, 22–28 oktober 1987, s. 14).

Förväntningshorisonten sänks ned över Sydafrika när den politiska medvetenheten ökar bland arbetarna i Sydafrika och revolutionsbegreppet börjar då användas i större omfattning nu när det finns en klassmässig inriktning av det. Proletären och KPML(r):s erfarenhetsrum är, som många gånger tidigare nämnt, ett rum präglad av socialistiska eller marxist-leninistiska erfarenheter. När allt ställs på sin spets och förändringen är märkbar cirkulerar Proletärens skribenter som hökar över händelseutvecklingen i Sydafrika och lägger allt hopp de har till den socialistiska revolutionen.

1989 har kampen, eller revolutionen sett ur Proletärens ögon, mobiliserats än mer. Omkring 100 000 människor har samlats i en demonstration för att uttrycka sitt stöd till ANC vilket är det ledande partiet i befrielseörelsen. Proletären kallar detta för *“En glädjens dag för revolutionärer”* (Proletären, nr 44, 2–8 november 1989, s. 21). Det går, i artikeln, att tolka ett samband för dem mellan att vara revolutionär och att vara apartheidmotståndare. I sådana fall har revolutionen kommit att bli allt mer anti-rasistisk ju större framgångar anti-apartheidörelsen bringade under 1980-talet. I detta fall får en inte glömma att den anti-rasistiska kampen, såsom revolutionen, i detta fall även den är beväpnad.

Revolutionsbegreppet i en afrikansk kontext tycks ha utvecklats i takt med den politiska mobiliseringen i de delar av Afrika som den här uppsatsen har haft tillgång till material. I slutet av 70-talet och inledningen av 80-talet är revolutionsbegreppet mer frånvarande. Det har egenskaper av väpnad kamp men saknar egenskapen av klassmässig organisering. Revolutionen når inte samma framgångar som senare under 80-talet varför betydelsen av den inte är lika framträdande. I Zimbabwes händelseutveckling benämns endast processen som en revolution en gång. I Angola verkar den ske uppifrån medan den i Sydafrika sker nedifrån. När arbetarna mobiliserar sig i Sydafrika för att förändra samhället så öppnas dörren till KPML(r):s erfarenhetsrum av revolutionsbegreppet och förväntningarna växer sig starka. Här tycks inte den borgerliga revolutionen föregå den socialistiska, såsom i fallet februarirevolutionen i Ryssland (Jonsson 2017, s. 180). Revolutionsbegreppet har också kommit att tillskansa sig starkare anti-rasistiska egenskaper vilka i andra revolutionära situationer under uppsatsen inte har varit lika framträdande. I detta fall är de anti-rasistiska egenskaperna nära besläktade med de socialistiska. Det framgår bland annat i den sista artikeln i vilken det skrivs att massdemonstrationen för stödet till ANC även hänger flaggor

från det sydafrikanska kommunistiska partiets tätt över platsen för demonstrationen (Proletären, nr 44, 2–8 november 1989, s. 21). En viktig del för KPML(r):s politiska kamp i relation till fallet Sydafrika, vilket väcker även massmedias intresse, blir här att som Kerstin Jacobsson skriver i *“Så gott som demokrati”* att erövra nyckelbegrepp vilket revolution här får betraktas vara (Jacobsson 1997, s. 29).

2.6 Baltikum

Sovjetunionens upplösning kantades av ett flertal revolutioner, oftast fredliga sådana. I Baltikum kallas denna process för “Den sjungande revolutionen”, vilket kommer en händelse i Estland 1988 då folk demonstrerade mot Sovjetstyret genom allsång. Denna del av undersökningen betraktar alltså händelserna i Baltikum utifrån revolutionen som koncept som Proletären reagerar på. Avsaknaden av begreppet revolution är av stort intresse här, även om dess motbegrepp kontrarevolution används.

1988 beskrivs händelserna i Baltikum som en del av ett större sammanhang: Sovjetunionens kollaps. Narrativet går ut på att folkgrupper har blivit fientliga mot antingen varandra eller mot Sovjetunionen. Proletären skriver att “Utan tvekan utgör dock Estland, Lettland och Litauen de mest “avancerade” i detta avseende” (Proletären nr 47 24 - 30 november 1988), och fortsätter att förklara att det är borgare som tar tillfället i akt under dessa oroliga tider. Dessutom verkar det i Proletärens ögon som att det estniska kommunistpartiet spelar dessa i händerna, och kanske också strävar efter frigörelse, vilket de ser som ett tecken på att Sovjetunionens kollaps är nära. Perestrojkan förklaras vara det som möjliggjorde dessa nationalistiska grupperingars uppsving. Detta kan sägas förstärka liberalisering av samhälle och ekonomin i erfarenhetsrummet, eftersom det för Proletären konkret visar hur kontrarevolutionära krafter dyker upp. Aktörerna i denna kontrarevolution är borgerligt sinnade nationalister, kallade Folkfronter, som med hjälp av gamla reaktionära, nazistiska och klart antisocialistiska symboler och flaggor vill bryta sig loss från Sovjetunionen. Detta tyder på ett, enligt Rüsens kategorisering, exemplariskt historiemedvetande där gamla tiders erfarenheter och lärdomar säger något om samtiden. (Karlsson 2014 s. 61). Dessutom uttrycker Proletären i artikeln en lätt misstro mot staten, och undrar vad som egentligen händer där och i armén. Förväntningshorisonten för motbegreppet kontrarevolution breddas till att innehålla en misstanke om staten som ska beskydda socialismen.

Ett par månader senare tas situationen i Baltikum upp igen. Det är framförallt en reaktion på hur svensk media porträtterar händelserna på andra sidan Östersjön. Stämpeln borgare är viktigare nu än i föregående artikel. Dels är den svenska median borgerlig, men det som förklaras vara kärnan i de baltiska Folkfronterna är egendom, borgerlig sådan. Ekonomiska faktorer lyfts nu fram till skillnad från förut, då det framförallt handlade om kulturella och etniska spänningar. Nu har det flätats samman med den mer traditionella ekonomiska analysen. Framförallt tycker Proletären att det är problematiskt att de reaktionärerna krafterna kanske får med sig arbetarklassen, och undrar vad det kan bero på. Här späs misstroendet till Sovjet på när man förklarar att det kan bero på deras misslyckade politik. (Proletären nr 1. 5-11 januari 1989, s. 9) Det förklaras dock inte vara en väpnad kontrarevolution, vilket är intressant. Den sjungande revolutionens fredliga natur tas tvärtom upp. De skriver att "Den nationella frågans skärpning i Sovjet är ett resultat av den fredliga kontrarevolutionen, av att arbetarklassen förlorat makten i sin egen stat." (Proletären nr 1. 5-11 januari 1989, s. 9). Här är det alltså den fredliga revolutionen, kontrarevolutionen, producerat av arbetarklassens minskande makt, som i sin tur producerar fientlighet mellan olika nationella befolkningar. Kopplingen går tillbaka till ägandet av produktionsmedlen, och talar om vad som händer när arbetarklassen tappar kontroll över dem.

2.7 Kina

1989 utlöses studentdemonstrationerna i Kina. Proletären publicerar i direkt anslutning i tid två artiklar vilka bidrar med deras åsikter över händelserna och dess utveckling. En under inledningen av demonstrationerna och en efter massakern vilken ägde rum på himmelska fridens torg. KPML(r) uttrycker på ledarsidan i Proletären ett behov av en ny revolution i Kina. Revolutionen fram tills dess har enligt ledarskribenten förvanskats av revisionismen och vissa paralleller görs till Sovjet där Gorbatsjovs perestrojkapolitik är gravt impopulär. Studentdemonstrationerna i sig beskrivs inte som revolutionära och det går att tolka orosmoln över bristen på revolutionära krafter i Kina. De menar dock att om de revisionistiska ledarna kan sopas bort av folkligt förankrade protester så kan betydelsen av arbetarklassen och fattigbönderna öka. Då ställer ledarskribenten hoppet till att en revolutionär kraft kan växa fram (Proletären, nr 21, 25-31 maj 1989. Ledarsidan). Den nya revolutionen i Kina, vilken får känneteckna en ny förväntningshorisont, får inte leda till revisionism vilket positioneras som ett motbegrepp. De kinesiska arbetarnas och fattigböndernas politiska medvetenhet anses vara låg varför förväntningshorisonten är långt borta. Kinas stora misslyckande i en koppling

till den teoretiska ansatsen av uppsatsen är att det är erfarenheterna av revolutionen som har förvanskats av revisionismen och det är revisionismen som erfarenhet som har förmedlats via institutioner eller tidigare generationer varför KPML(r) anser det inte existera någon revolutionär kraft, vare sig uppifrån eller nedifrån, i Kina under tiden för artikeln (Koselleck, 2004, s. 171).

I nästa nummer av tidningen, utgåvan för åttonde till fjortonde juni är det inte längre revisionism som är boven i dramat utan här är närliggande begrepp till revolutionens utveckling snabb. Ett försök till att tolka massakern, genomförd av ett kommunistiskt parti, på himmelska fridens torg görs genom ett försök till att förklara att revisionismen har övergått i fascism. Förklaringsorsaker till detta är först ett skuldbeläggande av den åldrande och revisionistiska makteliten men också ett historiskt argument om minnen av fascisms barbari, härlett ur erfarenheter av fascism. (Proletären, nr 23, 8–14 juni 1989, s. 2)

I direkt anslutning till massakern på himmelska fridens torg så kablars bilderna av en pansarvagn ut över hela världens att betrakta. Även KPML(r) uppfattar en total upplösning av kommunism som statsbärande ideologi i Sovjet och Kina under 1989. De förklarar dock, genom ett otroligt ideologiskt laddat citat att kommunismen lever vidare. Motbegreppet revisionism leder till att klasskampen skärps och att den i länder med en framväxande kapitalism är beredd att kräva sina politiska rättigheter. De skriver:

“Kommunismen lever vidare trots alla utfärdade dödsdomar. Den lever hos de utsugna och förtryckta i formen av kampen för ett bättre liv för att nå upp till de ideal som franska revolutionen formade för tvåhundra år sedan i parollen Frihet, Jämlikhet och Broderskap” (Proletären, nr, 23 8–14 juni 1989, s. 2).

En intressant motsättning uppstår i vilken innebörd som här läggs i revolutionsbegreppet, kommunismen som lever kvar i utsugna människor gör det för att leva upp till de ideal som den borgerliga franska revolutionen stod för. På grund av det starka behovet av en retorisk styrka i detta fall, när kommunister i Sverige tvingas gå i försvar till en massaker utförd av ett kommunistiskt parti i Kina så anses inte denna motsättning göra en större skillnad för analysens helhetsbild av revolutionsbegreppets innebörd. Det säger dock mycket om hur begreppet används för rädda den ideologiska innebördens överlevnad när kommunismen förklaras död i omvärlden.

3. Sammanfattande diskussion

Den här studien visar på att mellan 1979 och 1989 så förändras revolutionsbegreppet i tidningen Proletären till stor del parallellt med historien och partiets utveckling. Begreppet blir framförallt mer ideologiskt. När förväntningarna på Sovjet och Kina som statsbärande politiska system av den kommunistiska ideologin kollapsar så tycks uppstå som ett vakuum där revolutionsbegreppet tappar sin legitimitet. Det finns ett behov för en omdefiniering av begreppet när risken uppstår att det kan kopplas samman med bland annat massakern på himmelska fridens torg. När begreppet svävar fritt handlar det som Kerstin Jacobsson förklarar för KPML(r) att erövra nyckelbegreppet (Jacobsson 1997, s. 29). I de tidiga artiklarna vilka behandlar Afghanistan är erfarenheten av den ryska revolutionen viktig, det är den erfarenheten som härleds ur erfarenhetsrummet när KPML(r) redogör för händelseutvecklingen i Afghanistan men i och med att Sovjet frångår den ideologiska linjen vilken KPML(r) följer så utvecklas revolutionsbegreppet hos KPML(r) till att definieras genom erfarenheter från den kubanska revolutionen allt mer ju längre in på 1980-talet analysen sker. Sovjet och Kina har tidigare fungerat som institutioner vars politiska slagstyrka har kunnat förmedla erfarenheterna av revolution men i och med att Sovjet först öppnar upp för marknadsekonomiska reformer och senare kollapsar behövs nya institutioner vilka kan förmedla den historiska erfarenheten av begreppet revolution (Koselleck 2004, s. 171). För att erövra revolutionsbegreppet och få förväntningarna att överleva krävs det att de definierar om begreppets innebörd och använder det tillsammans med historiska erfarenheter vilka kan symbolisera något för dem positivt och konstruktivt, Kuba blir allt mer en sådan och förväntningshorisonten förflyttas från öst till väst.

På Kuba, till skillnad från Sovjet och Kina, sägs revolutionen leva vidare, samtidigt som det i Nicaragua och Dominikanska republiken uttrycks att en politisk medvetenhet ökar i arbetarklassen. I Proletären lyfts fram att revolutionen på Kuba ska leva vidare i 100 år, en framtid så långt bort att den nästan inte går att överblicka, men ur dess historiska erfarenhet av revolution härleds förväntningar på dess fortsatta aktualitet och relevans, behovet av en mer ideologisk användning av begreppet ökar när den kommunistiska ideologins position i hegemonin bland världsledande politiska tankesätt minskar. Kuba beundras alltjämt under tidsspannet, men revolutionsbegreppets inneboende egenskaper förändras även här. I de senare artiklarna visades att revolutionen är en statsbärande process och inte vad revolution

ofta definieras som, alltså en snabb politisk omvälvning vilken sopar undan det föregående politiska systemet. Den ideologiska kampen ställs dessutom på sin spets. Där utvecklas användningen av revolutionsbegreppet. Det går från att användas genom erfarenheten av den ryska revolutionen till att användas mer genom erfarenheten av den kubanska eftersom den senare i KPML(r):s ögon under slutet av 1980-talet fortfarande anses vara framgångsrik och levande. 30 år efter revolutionen på Kuba betraktas den av KPML(r) som en statsbärande process. Den diakrona analysen visar alltså att begreppets utveckling mellan tidpunkterna 1979 och 1989 utvecklas till att bli mer ideologiskt och revolution betraktas inte längre bara som den politiska omvälvningen utan också det politiska resultatet vilket lever vidare när förväntningshorisonten förflyttas.

Under tidsspannet för uppsatsens första hälft så är revolutionsbegreppet mer mångtydigt i vad som läggs i det. Revolutionären behöver enligt KPML(r):s uppfattning inte vara arbetare vilket senare får en större betydelse, bland annat när revolutionsbegreppet används i Sydafrika. Hudfärg i de tidiga artiklarna om Afrika är något som används i beskrivningen av revolutionärer men tycks senare ersättas av klasskampen och den fackliga organisationen bland befolkningen. 1987 så beskrivs inte kampen i Sydafrika längre som en kamp mellan svarta och vita utan som en kamp mellan fackligt organiserade arbetare och en imperialistisk makt i vad som i ett inledande skede får utlopp i en gruvstrejk. Revolutionären kan under uppsatsens första hälft ha en bakgrund som teologistudent eller som hemmahörande inom prästklassen i Iran. Revolutionären kan också höra hemma inom den stadsbaserade tjänstemannaklassen i det urbana Afghanistan, detta är något som visas genom resultatet av den synkrona analysen. Att mångtydigheten inom innebörden av begreppet var större i början av tidsspannet klargörs också av att kampen enligt KPML(r) inte behövde stå mellan kapitalism och revolution utan också i vad de skriver om Afghanistan kunde stå mellan feodalism och revolution, senare finns inte denna mångtydighet i vilka konflikter begreppet används i relation till. Begreppet är inte heller lika ideologiskt laddat eftersom klasskampen i de tidiga artiklarna inte är en nödvändig ingrediens i begreppets innebörd medan t.ex. modernitet och progressivitet är egenskaper som är viktiga tillsammans med ett reformistiskt politiskt program i Afghanistan. Egenskaper och ett politiskt program vilka inte har en så ideologisk laddning.

Klasskampen blir viktigare för vad som läggs i revolutionsbegreppet senare under 1980-talet och sammanfattar därför en stor del av utvecklingen i revolutionsbegreppet. När

revolutionsbegreppet används under slutet av 1980-talet så finns en starkare innebörd av klasskamp och även bakgrunden är viktigare för hur revolutionären bedöms. Studenterna vilka protesterar i Kina mot en "fascistisk" regim betecknas t.ex. inte som revolutionärer medan de fackligt organiserade arbetarna i Sydafrika gör det.

Vad som också framkommit i analysen är Proletärens beskrivning av själva roten till revolution och revolutionärerna. Revolutionens aktörer kan vara i stort sett vilken klass som helst och är alltså inte bundet till just arbetarklassen. Exemplet Iran visade att organisationsgraden var det viktiga och inte intentionerna hos aktörerna i fråga. Vad som också visades här är att revolutionsbegreppets innebörd är något som Proletären sökt återerövra. Vad som också visades i det iranska fallet är att arbetarklassen alltid framhävs som en deltagare i revolutionen även om de inte är initiativtagare eller den större delen av den. Analysen har också visat att arbetarklassen alltid antas vara en del av revolutionen men att den inte alltid är den uttalat aktiva aktören. Arbetarklassen verkar, trots i avsaknad av initiativförmåga, alltid vara ett latent revolutionärt hot. Det latenta revolutionära hotet symboliseras av att revolutionen sägs leva vidare inom de förtryckta. Ett förtryck av arbetarklassen sägs bara väcka revolutionen i och med att en politisk medvetenhet också sägs vakna genom förtrycket. Motbegreppet kontrarevolution framkommer vid flera tillfällen. Ur rapporterna om Baltikum kan det utläsas att en liberalisering av såväl samhälle som ekonomi kan skapa kontrarevolutionära stämningar.

3.1 En kortfattad summering

Frågeställning: Hur förändras innebörden och användningen av konceptet revolution som begrepp i Proletären mellan 1979 och 1989?

Denna uppsats slutsats stämmer väl överens med Farris generaliserade revolutionskoncept, där utvecklingen sker genom reaktioner på den samtida världen och historien. (Farr 1982, s.700) Förväntningshorisonten på revolutionen förflyttas från öst till väst. Kuba blir den viktigaste institutionen för det framtida förmedlandet av den revolutionära erfarenheten tillsammans med Nicaragua och Sydafrika. Arbetarklass blir en viktigare innebörd i begreppet revolution i och med att begreppet blir allt mer ideologiskt förankrat. Tidigare har revolutionen räknats som ett politiskt mål för fler grupper, t.ex. prästklassen i Iran och en urban tjänstemannaklass i Afghanistan. Begreppet revolution utvecklas till att definieras som flera processer, dessa är: den politiska omvälvningen, revolution som ett statsbärande system och en kraft vilken lever

kvar i de förtryckta och utsugna. Trots att begreppets innehåll blivit mer ideologiskt blir det inte mer abstrakt utan konkretiseras med statsapparaten och den politiska dimensionen.

3.2 Vidare forskning

För vidare forskning hade det varit intressant att i större omfattning jämföra denna undersökningens resultat med andra studier för att se om revolutionsbegreppet utvecklas till att innehålla en mer ideologisk innebörd även i andra fall när förväntningarna på ett politiskt system vilket förkroppsligar begreppet faller samman för att studera om ett mönster i större mening går att skönja. Andra begrepp hade också varit av intresse att undersöka och jämföra med revolutionsbegreppet. Särskilt kraftigt ideologiserade begrepp som arbetare och borgare hade givit nyttofulla resultat.

4. Referenser

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012

James Farr, "Historical Concepts in Political Science: The Case of 'Revolution,'" *American Journal of Political Science* 26, no. 4 (1982)

Jacobsson, Kerstin, *Så gott som demokrati: om demokratifrågan i EU-debatten*, 1. uppl., Boréa, Diss. Uppsala : Univ., Umeå, 1997

Jonsson, Karin, *Fångna i begreppen?: revolution, tid och politik i svensk socialistisk press 1917–1924*, Diss. Huddinge : Södertörns högskola, 2017, Huddinge, 2017 [Elektronisk]
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-33722>

Koselleck, Reinhart, *Erfarenhet, tid och historia: om historiska tiders semantik*, Daidalos, Göteborg, 2004

Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.) (2014). *Historien är närvarande: historiedidaktik som teori och tillämpning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Lenin, Vladimir Iljitj. *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium*. Staffanstorp: 1969

McKay, John P. (red.), *A history of world societies*, 3. ed., Houghton Mifflin, Boston, 1992

Proletären 1979-1989, Göteborg:

Proletären, nr 1, 5–9 januari 1979

Proletären, nr 7, 31–2 januari 1979

Proletären, nr 2, 9–11 januari 1980

Proletären, nr 25, 8–12 april 1983

Proletären, nr 30, 27–28 april 1983

Proletären, nr 35, 18–19 maj 1983

Proletären, nr 40, 1–7 oktober 1987

Proletären, nr 43, 22–28 oktober 1987

Proletären, nr 45, 17 - 23 november 1988

Proletären, nr 47, 24 - 30 november 1988

Proletären, nr 1, 5–11 januari 1989

Proletären, nr 21, 25–31 maj 1989

Proletären, nr 23, 8–14 juni 1989

Proletären, nr 28, 13–19 juli 1989

Proletären, nr 44, 2–8 november 1989